

ภาพลักษณ์จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในประวัติศาสตร์ การเมืองไทย พ.ศ. 2476 - 2540¹

ชนิกานต์ แสงดี

Abstract

From 1933 to 1997 A.D., the images of Field Marshal Pibulsonggram had been reproduced and/or adjusted. They can be divided into three chronologically-ordered groups:

- 1. 1933-1944: it was the beginning of all images: the soldier-revolutionist, the Thai nationalist leader, and the dictator;*
- 2. 1944-1964: the production of the dictator image was conjured by mass media, while Field Marshal Pibulsonggram and his family tried to correct that image;*
- 3. 1964-1997: the development of Thai historical study contributed to the reproduction of Field Marshal Pibulsonggram's image as nationalist leader while neutralizing his negative image.*

บทนำ

จอมพลแปลก พิบูลสงคราม หรือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ของไทยเป็นอย่างมาก ด้วยการเป็นหนึ่งในสมาชิกคณะราษฎร ต่อมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถึง 2 สมัยด้วยกัน คือ สมัยที่ 1 ระหว่างพ.ศ. 2481 - 2487 และสมัยที่ 2 พ.ศ. 2491- 2500 ก่อนที่จะถูกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐประหารในพ.ศ.2500 รวมระยะเวลาทั้งหมดที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี 15 ปี

¹ บทความนี้ปรับปรุงและแก้ไขจากวิทยานิพนธ์เรื่องภาพลักษณ์จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย พ.ศ.2476 - 2540 ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2552

การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีบทบาททางการเมืองเป็นเวลาเกือบ 25 ปีนั้น (พ.ศ.2476 - 2500) ย่อมมีผลงานที่ปรากฏออกสู่สายตาสาธารณชนเป็นจำนวนมาก และแม้จอมพล ป. พิบูลสงครามจะได้ถึงแก่กรรมไปตั้งแต่พ.ศ.2507 แต่ผลงานและข้อถกเถียงที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงครามยังคงมีปรากฏให้เห็นในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่อยู่ไม่น้อย

ถึงแม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง จะได้ชื่อว่าเป็น 1 ใน 7 สมาชิกผู้ก่อการของคณะราษฎร แต่ในช่วงพ.ศ. 2475-2476 บทบาทและฐานะทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามยังไม่เด่นชัดนัก เมื่อเทียบกับนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช และหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ดังที่อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ นักวิชาการประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ ได้กล่าวไว้ว่า “... ในช่วงแรกหลังการปฏิวัติ หลวงประดิษฐมนูธรรมและกลุ่มพลเรือนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทหลักในการผลักดันแนวทางการพัฒนาทางการเมืองและการเศรษฐกิจของคณะราษฎร...” (อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. 2535: 21-22)

การมีบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจนของจอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มจากเหตุการณ์ในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 ที่ได้ยึดอำนาจจากรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ภายใต้การนำของคณะทหารพลเรือน ซึ่งมีนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้า โดยมีนายพันตรี หลวงพิบูลสงครามและนายนาวาตรี หลวงศุภชลาศัย เป็นผู้คุมกำลัง

การเข้าล้มอำนาจจากรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาในครั้งนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อตัวนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม และคณะราษฎรกล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของ “ยุคคณะราษฎร” อย่างแท้จริง โดยมีได้อาศัยการประณีประนอมกับกลุ่มขุนนางเก่าตามแบบเดิม นอกจากนี้ยังทำให้สถานภาพของนายพันเอก หลวงพิบูลสงครามมีบทบาทมากยิ่งขึ้น จากเดิมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นายพันเอก หลวงพิบูลสงครามมีฐานะเป็นเพียงนายทหารก่อการผู้น้อย เมื่อเทียบกับผู้ก่อการคนอื่นๆ แต่ในระยะเวลาไม่นาน บทบาทของนายพันเอก หลวงพิบูลสงครามได้เปลี่ยนแปลงไปโดยสามารถสร้างเสริมบทบาททางการเมืองและการทหารของตนเองได้อย่างรวดเร็ว สถานภาพทางการเมืองและการทหารของนายพันเอก หลวงพิบูลสงครามได้รับการยอมรับจากกลุ่มต่างๆ มากขึ้น (ปรีดาร์ดีน พัฒนพิชัย. 2544: 35)

ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดชขึ้น นายพันเอก หลวงพิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการปราบปราม และได้ดำเนินการปราบกบฏในครั้งนั้นด้วยความเด็ดขาดอย่างรวดเร็ว จนทำให้เหตุการณ์การก่อกบฏคลี่คลายลงไปได้ จึงทำให้บทบาททางการเมืองของนายพันเอก หลวงพิบูลสงครามมีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น และนายพันเอก หลวงพิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา

ภายใต้การบริหารประเทศของนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม หรือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นได้เกิดเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายในสังคมไทยที่เป็นผลมาจากการกระทำของบุคคลผู้นี้ มีมากมาย แม้กระทั่งได้หมดอำนาจทางการเมืองและเสียชีวิตไปแล้ว แต่ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ จอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น มีความสับสนและซับซ้อนกันอย่างมาก และยังถูกยกขึ้นมากถกเถียงและโต้แย้งกันอยู่เสมอ ในมุมมองที่แตกต่างกัน ดังที่ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่า “...ชีวิตและผลงานของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดการถกเถียงและโต้แย้ง (Controversy) ได้ง่ายและได้มาก ดังนั้น แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะดำรงตำแหน่งอันยาวนาน ทั้งมรดกและอิทธิพลผลกระทบทางการเมืองไว้มหาศาล แต่ชีวิตและผลงานของท่านก็ถูก “การเมืองของอดีต” ทำให้เลื่อนลางจางหาย กลายเป็นบุคคลที่ลึกลับ หรือไม่ก็ไร้ความหมาย ไร้ความสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ไทย...” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ; และคณะ. 2544: xi-xii)

การศึกษาภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามในครั้งนี้ ได้ศึกษานับตั้งแต่ พ.ศ. 2476-2540 ปรากฏว่ามีการมีการผลิตซ้ำและปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ โดยได้แบ่งระยะเวลาที่ทำการศึกษาก่อได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่

- ช่วงที่ 1. พ.ศ. 2476-2487 เป็นจุดกำเนิดของภาพลักษณ์นายทหาร-นักปฏิวัติ ภาพลักษณ์ผู้นำชาตินิยม และภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการ
- ช่วงที่ 2. พ.ศ. 2487-2507 เป็นการผลิตต่อเนื่องของภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการโดยกลุ่มสื่อมวลชน ในขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงครามและครอบครัวได้พยายามแก้ไขภาพลักษณ์ดังกล่าวให้ดีขึ้น
- ช่วงที่ 3. พ.ศ. 2507-2540 การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ได้มีส่วนช่วยให้ภาพลักษณ์ผู้นำชาตินิยมถูกผลิตซ้ำ และมีการพิจารณาจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในมุมมองของความเป็นปुरुชนที่มีทั้งข้อดีและข้อด้อย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์กระบวนการเกิด และการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ปรากฏตั้งแต่ พ.ศ. 2476-2540
2. ศึกษาการนำเสนอของสื่อมวลชน ในช่วงพ.ศ. 2476-2510 และการศึกษาทางวิชาการ ในช่วงพ.ศ.2510-2540 ที่ทำให้ภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเปลี่ยนแปลงไป

สมมติฐาน

กระบวนการเกิดและความเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ปรากฏในช่วง พ.ศ. 2476 - 2540 ประกอบด้วย ภาพลักษณ์ทหาร-นักปฏิวัติ ผู้นำชาตินิยม และผู้นำเผด็จการ โดยในแต่ละช่วงเวลานั้นมีความแตกต่างกัน ซึ่งน่าจะมาจากการผลิตภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง และครอบครัวสื่อมวลชน กลุ่มการเมือง และการศึกษาของนักวิชาการทางประวัติศาสตร์

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการเกิด การเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ปรากฏในทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยเท่านั้น ไม่รวมการต่างประเทศ เศรษฐกิจ และศาสนา โดยได้ทำการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2476 อันเป็นปีที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มมีบทบาททางการเมืองอย่างแท้จริง ในฐานะแกนนำคณะรัฐประหาร 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 และสิ้นสุดเวลาที่ทำการศึกษาที่ พ.ศ. 2540 เนื่องจากเป็นปีที่ครบวาระ 100 ปี ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (จอมพล ป. พิบูลสงครามเกิดเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2440) รวมระยะเวลาที่ทำการศึกษาทั้งหมด 64 ปี

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาพลักษณ์ คือ ภาพหรือความทรงจำที่สังคมหรือบุคคลมีต่อบุคคลนั้น โดยปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ หรือการเสื่อมสลายของภาพลักษณ์นั้น มาจากทั้งทัศนคติของสังคม การสร้างของตนเอง และการสร้างโดยบุคคลอื่น

ความสำคัญของการวิจัย

เพื่อให้เข้าใจกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตามแต่ละช่วงเวลา รวมทั้งสถานการณ์ต่างๆ ที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ดังกล่าว เพื่อช่วยให้การศึกษาภาพลักษณ์ และประวัติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งช่วยให้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่มีความชัดเจนและกว้างขวางขึ้นอีกด้วย

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสารโดยได้นำเสนอแบบประวัติศาสตร์วิเคราะห์ (Historical analysis) ผ่านการวิเคราะห์ข้อเท็จจริง ตามแนวทางการวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ทบทวนและปริทัศน์วรรณกรรม
2. ตั้งคำถาม วัตถุประสงค์ และสมมติฐานในการวิจัย
3. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ทบทวนวรรณกรรมและรวบรวมค้นคว้าข้อมูลเอกสาร
 - หลักฐานชั้นต้น (Primary source) ประกอบด้วย เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
 - หลักฐานชั้นรอง (Secondary source) ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ หนังสือสารคดีทางการเมือง หนังสือชีวประวัติ และงานวิจัยต่างๆ
 - สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาชัย ยิ้มประเสริฐ

4. วิเคราะห์ข้อมูล และจัดจำแนกประเภทของข้อมูลตามเค้าโครงงานวิจัย ประกอบการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล และตีความข้อมูล

5. สังเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการเขียนข้อมูล และอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้พบว่าภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์การเมืองไทย มีความแตกต่างกันตามแต่ละช่วงเวลา เนื่องมาจากการผลิตภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง และครอบครัว สื่อมวลชน กลุ่มการเมือง และการศึกษาของนักวิชาการทางประวัติศาสตร์ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. พ.ศ. 2476-2487 ในช่วงนี้ จะเป็นจุดกำเนิดของภาพลักษณ์ทั้งสามของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยภาพลักษณ์นายทหาร-นักปฏิวัติ เกิดจากเหตุการณ์รัฐประหารวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 และกบฏบวรเดช ภาพลักษณ์ผู้นำชาตินิยมเกิดจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง และภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการ เกิดจากการนำเสนอของสื่อมวลชน

2. พ.ศ. 2487-2507 ภาพลักษณ์ในช่วงนี้จะเป็นการผลิตต่อเนื่องของภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการจากกลุ่มสื่อมวลชน โดยเฉพาะนักเขียนสารคดีการเมืองและนักหนังสือพิมพ์ แต่ทั้งจอมพล ป. พิบูลสงครามและครอบครัว ได้ออกมาปฏิเสธภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการเป็นระยะ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะอิทธิพลของการผลิตภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการของสื่อมวลชนที่มีออกมาอย่างต่อเนื่องนั่นเอง

3. พ.ศ. 2507-2540 การศึกษาทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2520 - 2530 ได้มีส่วนช่วยให้ภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการเปลี่ยนแปลงไป ประกอบด้วยการนำภาพลักษณ์ผู้นำชาตินิยมมาผลิตซ้ำอีกครั้ง และการพิจารณาจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยการนำเสนอในแง่มุมของความเป็นปुरुชนทั่วไป ที่มีทั้งข้อดีและข้อด้อย

อภิปรายผลการวิจัย

ภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์การเมืองไทย มีความแตกต่างกันตามแต่ละช่วงเวลา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2476-2487

ในช่วงต้นของชีวิตจอมพล ป. พิบูลสงคราม นับตั้งแต่ยังเป็น เด็กชายแปลก ชีตตะสังคะ ได้เข้ารับการศึกษามาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก ต่อมาได้มีโอกาสไปศึกษาต่อ ณ ประเทศฝรั่งเศส และได้ร่วมกับคณะราษฎรดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบ

ประชาธิปไตย แต่ฐานะทางการเมืองในขณะนั้นอยู่ในระดับรอง เพราะนายพันตรี หลวงพิบูลสงครามเป็นเพียงสมาชิกกลุ่มหนุ่ม ไม่ได้เป็นสมาชิกที่มีบทบาทนำอย่างนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา หรือ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) จนเมื่อเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างคณะรัฐบาลชุดแรกของพระยามโนปกรณนิติธาดา กับคณะราษฎร จนนำไปสู่การทำรัฐประหารในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 จึงเปิดโอกาสให้นายพันเอก หลวงพิบูลสงครามเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างแท้จริงและชัดเจน

แม้ว่าการรัฐประหารในครั้งนี้นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นผู้นำ แต่บุคคลที่สำคัญที่สุดในการรัฐประหาร คือ นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ผู้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากคณะราษฎรซึ่งหวาดระแวงการเปลี่ยนฝ่ายของนายพันเอก พระยาทรงสุรเดช หนึ่งในสมาชิกคณะราษฎร ต่อมาในเหตุการณ์กบฏบวรเดช นายพันเอกหลวงพิบูลสงครามรับหน้าที่ในการบังคับบัญชาการรบ ในตำแหน่งผู้บัญชาการกองกำลังผสม จนสามารถเอาชนะฝ่ายกบฏได้สำเร็จ ทำให้ได้รับชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปมากยิ่งขึ้น และเป็นที่มาของ “ภาพลักษณ์นายทหาร-นักปฏิวัติ”

ต่อมานายพันเอก หลวงพิบูลสงครามได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หลวงพิบูลสงครามปรับปรุงกองทัพให้มีเสนาญานภาพมากยิ่งขึ้น และสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของตนเองให้มากขึ้นในระหว่างดำรงตำแหน่งดังกล่าว จนสามารถก้าวขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีได้ในที่สุด เมื่อ พ.ศ. 2481 และบริหารประเทศอย่างราบรื่น แม้ว่าจะมีการใช้กำลังจับกุมศัตรูทางการเมือง เช่น กรณีกบฏ 18 ศพ แต่ก็ไม่ได้ทำให้กระแสความนิยมในตัวของนายพันเอก หลวงพิบูลสงครามลดลงแต่อย่างใด ทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างมากในเหตุการณ์การเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส หรือรู้จักในนามกรณีพิพาทอินโดจีน ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของ “ภาพลักษณ์นายทหาร-นักปฏิวัติ” ที่มีอยู่ในช่วงนั้นได้เป็นอย่างดี เมื่อกรณีอินโดจีนสงบลง นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ได้รับการเลื่อนยศเป็นจอมพล

นอกจากนี้การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศใช้รัฐนิยมเมื่อ พ.ศ. 2482 ตามแนวทางของลัทธิชาตินิยมซึ่งมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ช่วยคนสำคัญจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมของจอมพลป.พิบูลสงครามนี้เอง จึงทำให้เกิด “ภาพลักษณ์ผู้นำชาตินิยม” ขึ้นมาเป็นภาพลักษณ์ใหม่ ควบคู่ไปกับภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการ

ต่อมาในพ.ศ. 2484 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้นำประเทศไทยเข้าร่วมสงครามมหาเอเชียบูรพา อันเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น กระแสความคิดแบบอำนาจนิยม (ฟาสซิสต์)¹ เพราะทั้งอิตาลี ญี่ปุ่น และ

¹ ฟาสซิสต์ (Facism) เป็นหนึ่งในลักษณะการปกครองของรัฐ ในฟาสซิสต์ซึ่งปรากฏในช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง โดยมีแนวคิดสำคัญว่า รัฐเป็นสิ่งที่สำคัญกว่าตนหรือบุคคล ฟาสซิสต์จะมีบุคคลคนหนึ่งปกครองประเทศเรียกว่าผู้นำเผด็จการ มีอำนาจสิทธิในการควบคุมรัฐบาลและประชาชนซึ่งประชาชนภายในรัฐจะต้องเชื่อฟังผู้นำสูงสุดเพื่อใช้ประเทศชาติอยู่รอดปลอดภัยและพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง (ปรีชา ช่างขวัญยืน . 2538: 181-201)

เยอรมนีกำลังอยู่ในระหว่างการสร้างชาติด้วยระบบฟาสซิสต์ ซึ่งมีรากฐานมาจากชาตินิยมและทหารนิยม แนวคิดนี้ได้ส่งอิทธิพลต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้มุ่งที่จะสร้างกองทัพสมัยใหม่ ภายใต้ระบอบที่มีผู้นำที่เข้มแข็ง เพราะต้องการที่จะมีเสถียรภาพทางการบริหารงานมากขึ้น

ลักษณะพิเศษของการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงนี้ คือ การที่ยังคงยึดมั่นในระบบรัฐธรรมนูญที่เป็นเป้าหมายของคณะราษฎรให้เป็นไปอย่างมีเสถียรภาพมากขึ้น ผสมผสานไปกับการนำปกครองที่มีแนวโน้มเผด็จการทหารแบบเบ็ดเสร็จ (สุชาติ ยัมประเสริฐ. 2534: 21- 22) จึงทำให้ทิศทางการเมืองของไทยจากรูปแบบของประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาที่เคยมีมา เปลี่ยนทิศทางไปสู่การใช้ลัทธิชาตินิยมและลัทธิทหาร ซึ่งได้รับอิทธิพลของระบบเผด็จการทหาร นาซีฟาสซิสต์ที่ใช้กันในประเทศเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น ซึ่งได้ทำให้มีการใช้อำนาจที่เด็ดขาดจนกลายเป็น “ลัทธิผู้นำ” ขึ้นมา ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง เมื่อนำประเทศเข้าร่วมสงครามโลกแล้วนั้นก็ได้เปลี่ยนการบริหารประเทศมาเป็นการดำเนินการตามรอยประเทศทั้ง 3 ซึ่งมีผู้นำเป็นทหารเช่นเกี่ยวกับตน ทำให้นักวิชาการประวัติศาสตร์ อย่างเช่น ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เรียกการปกครองในระยะนี้ของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า “ระบอบการปกครองเผด็จการทหาร” และในฐานะ “นายทหาร-นักปฏิวัติ” เพราะเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากภาพลักษณ์นายทหาร-นักปฏิวัติ มาเป็นภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2549: 178)

เมื่อไทยได้เข้าร่วมกับญี่ปุ่นในการทำสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 รัฐบาลได้ออก “พระราชบัญญัติมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขัน” ผลจากการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามกลับมามีอำนาจในการควบคุมการบริหารประเทศอย่างเต็มที่ในภาวะสงคราม และได้มีการแต่งตั้งตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดซึ่งมีอำนาจการควบคุมทหารทั้ง 3 เหล่าทัพแต่เพียงผู้เดียว เช่นเดียวกับในกรณีพิพาทอินโดจีนกับฝรั่งเศส (พ.ศ. 2483 - 2484) อาจมองได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความประสงค์ที่จะรวบอำนาจไว้แต่เพียงผู้เดียว คล้ายการปกครองในระบบเผด็จการแบบรวบยอด (Totalitarianism) (ปรีชา ช่างขวัญยืน. 2538: 318-324) ลัทธินี้เชื่อว่า คนที่ดีที่สุดเท่านั้นสมควรจะเป็นผู้ปกครองประเทศ เพราะบุคคลนี้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม เช่น สติปัญญาสูง มีความสามารถพิเศษในการทำงาน และมีคุณสมบัติในการใช้กำลังรวมอยู่ในบุคคลเดียว (อานนท์ อาภาภิรม. 2545: 36-37)

การผลิตภาพลักษณ์เผด็จการของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ถูกผลิตขึ้นโดยกลุ่มนักหนังสือพิมพ์ ตัวอย่างเหตุการณ์ที่ชัดเจน คือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งให้อำนาจรัฐบาลสามารถควบคุมสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การนำเสนอข่าวต้องผ่านการตรวจสอบอย่างเข้มงวดจากรัฐบาลก่อน (แถมสุข นุ่มนนท์. 2521: 67) นอกจากนี้รัฐบาลได้วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของนักหนังสือพิมพ์ ผ่านรายการนายมัน-นายคง ซึ่งเป็นรายการวิทยุ

ของทางกรมโฆษณาจึงเท่ากับเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล ครั้งหนึ่งได้ออกมาวิจารณ์การพิมพ์เผยแพร่บทความเรื่อง “เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475” (2484) โดยกุหลาบ สายประดิษฐ์ นักหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงอย่างมาก ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นผู้เขียน

การลงบทความเรื่อง “เบื้องหลังการปฏิวัติ” เริ่มลงตั้งแต่วันที่ 4 พฤษภาคม - วันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2484 ได้สร้างความไม่พอใจแก่คณะรัฐบาล ในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2484 สมาชิกในสภาราษฎร ต้องตั้งข้อถามในทำนองประท้วงต่อรัฐบาล และจอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะนายกรัฐมนตรี ต้องตอบต่อข้อถามในเรื่องนี้ ต่อสมาชิกสภาอย่างเป็นทางการ แม้ว่าจะเกิดเหตุเช่นนั้น หนังสือพิมพ์ สุภาพบุรุษ ก็มีได้มีทำที่อ่อนข้อจนนายกรัฐมนตรี ต้องมีจดหมายส่วนตัวมาถึงกุหลาบ 2 ฉบับ ในวันที่ 17 มิถุนายน และ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 ด้วยน้ำใจไมตรีอันปลอบประโลมใจ แต่กุหลาบ ได้เขียนตอบไปว่า “... ถึงแม้มีความผูกพันฉันที่ไม่ตรีและนับถือกันคืออยู่ แต่ทราบเท่าที่อยู่ในหน้าที่แล้วเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญที่ต้องวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลข้าพเจ้าก็จำเป็นจะต้องกระทำต่อไป ...” (กุหลาบ สายประดิษฐ์. 2545: 13)

ข้อโจมตีของรัฐบาลก็คือ การนำเบื้องหลังการปฏิวัติมาเสนอ จะทำให้ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ยังมีชีวิตอยู่เกิดความกระตือรือร้นเพราะทุกท่านทำการปฏิวัติโดยเสียสละแล้วทุกอย่างโดยไม่หวังผลตอบแทน และยังเสนอด้วยว่า การเสนอเบื้องหลังการปฏิวัติ จะก่อให้เกิดความรู้สึกกระทบกระเทือนแก่ความรู้สึกของคนบางหมู่บางคณะ ซึ่งกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ได้ตอบโต้ข้อวิจารณ์เหล่านี้และชี้ให้เห็นว่าเป็นข้อโจมตีอันไร้เหตุผล ซึ่งกุหลาบได้ชี้แจงถึงเจตนาของตนในการเขียนบทความดังกล่าว ในการรวมเล่มพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2490 ไว้ดังนี้ “...ความมุ่งหมายพิเศษของข้าพเจ้า (กุหลาบ-ผู้เขียน) ในการเขียนเรื่องนี้ อยู่ที่หาวิธีใหม่ต่อต้านมรสุมของระบอบเผด็จการในเวลานั้น (หมายถึงช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ 1 - ผู้เขียน) ข้าพเจ้านำพฤติกรรมของการปฏิวัติ มาเรียบเรียงลงไว้ ก็ประสงค์จะให้มันเป็นข้อตักเตือน แก่นักปฏิวัติกลุ่มหนึ่ง ที่ถืออำนาจการปกครองในสมัยนั้น ได้สำเหนียกถึงอุดมคติของการปฏิวัติว่า เขาได้แสดงไว้อย่างไร และความประพฤติที่เขาปฏิบัติอยู่เป็นปฏิปักษ์ต่ออุดมคติของเขาอย่างไร ข้าพเจ้าหวังจะให้เขาเหล่านั้น บังเกิดความละอายใจ และได้สำนึกตนว่า เมื่อเขาทรยศต่ออุดมคติของเขา ซึ่งในเวลาต่อมา ได้กลายเป็นอุดมคติของประชาชนไปแล้ว ก็เท่ากับว่า เขาได้ทรยศต่อประชาชนนั่นเอง...” (กุหลาบ สายประดิษฐ์. 2545: 9)

ต่อมานายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เห็นว่าบทความดังกล่าวนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อผู้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองเพราะส่วนใหญ่ยังมีชีวิตอยู่ และได้ขอให้ยุติการนำเสนอบทความดังกล่าวเสีย จึงสร้างความไม่พอใจให้กับกุกลาบและทางหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ ดังได้ปรากฏ “คำแถลงตอบวิทยุกระจายเสียง เกี่ยวกับเรื่อง “เบื้องหลังการปฏิวัติ” ของหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษรวมทั้งหมด 4 ฉบับด้วยกัน เช่นในคำแถลงตอบวิทยุกระจายเสียง เกี่ยวกับเรื่อง “เบื้องหลังการปฏิวัติ” ฉบับที่ 1 ที่ได้ทางหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษได้แสดงความไม่พอใจที่ทางรายการนายมัน-นายคง ออกมาวิจารณ์การนำเสนอบทความของทางหนังสือพิมพ์ กล่าวคือ

“...ในระหว่างที่ลงพิมพ์เรื่องนี้ ทางสำนักงานได้รับการติดต่อต้อนรับด้วยความชื่นชมยินดีจากผู้อ่านทั้งทางโทรศัพท์และทางจดหมายแทบมิเว้นวันถึงกระนั้นก็ได้มีเหตุอันน่าเสียใจบังเกิดขึ้นเกี่ยวกับการเสนอเรื่อง “เบื้องหลังการปฏิวัติ” นี้เมื่อคืนวันพุธที่ 11

ในคืนที่กล่าวแล้วนายมัน-นายคงได้พูดทางวิทยุกระจายเสียงกล่าวตำหนิแสดงความไม่พอใจที่หนังสือพิมพ์ “สุภาพบุรุษ” ได้นำเรื่อง “เบื้องหลังการปฏิวัติ” เสนอต่อประชาชน ทั้งที่เรื่องนี้ได้เรียบเรียงขึ้นจากการสัมภาษณ์ท่านเชษฐบุรุษ (นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้เขียน) โดยตรงก็ดี

ในเช้าวันรุ่งขึ้น ท่านเชษฐบุรุษ จึงได้ส่งคนมาแจ้งต่อบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์นี้ว่า “ขอให้งดลงเรื่องเบื้องหลังการปฏิวัติเสียเถิด เพราะผู้พูดทางวิทยุกระจายเสียงเมื่อคืนนี้เขา (รายการ นายมัน-นายคง- ผู้เขียน) แสดงความไม่พอใจ” โดยที่ท่านเชษฐบุรุษเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องนี้ เรา (หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ - ผู้เขียน) จึงรับคำขอของท่านไว้ใคร่ครวญด้วยความเคารพ และเราขอแสดงความเสียใจอย่างยิ่งต่อท่านเชษฐบุรุษ ที่ต้องมาพลอยได้รับความกระทบกระเทือน เพราะเหตุที่ได้กรุณาให้สัมภาษณ์อันมีค่ายิ่งแก่หนังสือพิมพ์ของเราเพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนคนอ่าน

ผู้พูดทางวิทยุกระจายเสียงแสดงความเห็นว่า หนังสือพิมพ์ไม่ควรจะนำเรื่อง “เบื้องหลังการปฏิวัติ” มาเสนอเลย เพราะว่าผู้ก่อการทุกท่านยังมีชีวิตอยู่ จะทำให้ท่านเหล่านั้นมีความกระดากใจ อีกประการหนึ่งท่านเหล่านั้นได้ตั้งใจทำการปฏิวัติโดยเสียสละแล้วทุกอย่างมิได้หวังผลตอบแทนเลยแม้แต่คำยกย่องสรรเสริญ...”(กุกลาบ สายประดิษฐ์. 2545: 115-116)

ผลที่ตามมาคือ กุหลาบไม่พอใจการใช้อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเรียกจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า “ผู้เผด็จการไทย”¹ โดยกุหลาบ ได้กล่าวไว้ว่า “...เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2484 ข้าพเจ้าได้รับจดหมายฉบับหนึ่งจากผู้เผด็จการไทย จอมพล ป. พิบูลสงคราม จดหมายฉบับนั้นได้มีมาถึงข้าพเจ้าในขณะที่ได้มีการกระทบกันอย่างแรงระหว่างหนังสือของเรา (“สุภาพบุรุษ”) กับทางวิทยุกระจายเสียงไทย อย่างไรก็ตาม ท่านผู้เผด็จการไทยได้เขียนจดหมายฉบับนั้นถึงข้าพเจ้าด้วยฉันทไมตรีอันหวานและข้าพเจ้าก็ได้ตอบจดหมายฉบับนั้นไปด้วยวิธีในอิทธิไศยไมตรีของท่านผู้นั้น ต่อมาในวันที่ 1 กรกฎาคม ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากผู้เผด็จการไทยฉบับที่สองตอบรับอิทธิไศยไมตรีของข้าพเจ้า จดหมายสองฉบับนั้น เขียนโดยลายมือของผู้เผด็จการไทยเอง และบรรจุในหน้ากระดาษจดหมายสี่เหลี่ยมราวฉบับละ 4 หน้า ” (ขีดเส้นใต้โดยผู้เขียน) (กุหลาบ สายประดิษฐ์. 2545: 7)

นอกจากนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย ได้ตรากฎกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2485 ออกตามความในพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ได้กำหนดทุนขั้นต่ำสำหรับผู้ที่จะดำเนินงานด้านการพิมพ์ หรือหนังสือพิมพ์ เป็นเงินสดไว้ที่ 50,000 บาท โดยรัฐบาลได้ให้เหตุผลในการออกกฎกระทรวงครั้งนี้ว่า เพื่อเป็นการยกระดับและมาตรฐานของหนังสือพิมพ์ แต่การทำแบบนี้ เป็นการบีบให้หนังสือพิมพ์รายเล็ก ๆ ต้องปิดตัวลง หรือไปร่วมกับหนังสือพิมพ์ฉบับใหญ่ๆ แทน จำนวนของหนังสือพิมพ์ก็ได้ลดลงจาก 25 ฉบับ เหลือเพียง 12 ฉบับ เท่านั้น ซึ่งก็สะดวกต่อการควบคุมดูแลของรัฐบาลเป็นอย่างมาก (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. 2520: 62-63)

ต่อมารัฐบาลยังได้ประกาศใช้ “ข้อบังคับออกตามความในกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๕๗ (ฉบับที่ ๒)” มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 พุทธศักราช 2485. 2485: 609-610)

(1) ผู้ใดจะเป็นผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา บรรณาธิการ หรือ เจ้าของหนังสือพิมพ์ นอกจากต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการพิมพ์นั้นแล้ว จักต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการพิมพ์นั้นแล้ว จักต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการทหารสูงสุด หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้สั่งการแทนก่อน จึงจะเป็นผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา บรรณาธิการ หรือเจ้าของหนังสือพิมพ์ได้

¹ สันนิษฐานว่ากุหลาบได้นำมาจากการเรียกของจำกัด พलगูร์ ที่ได้วิพากษ์วิจารณ์การดำเนินคดีกบฏ 18 ศพ ด้วยความไม่เป็นธรรม จำกัด พलगูร์ ได้เขียนบทความเรื่อง Transition in Democracy ในสามัคคีสาร เล่มที่ 17 เดือนธันวาคม พ.ศ.2481 ซึ่งจำกัด ได้วิจารณ์การตั้งศาลพิเศษในครั้งนี้ว่าเป็นของเผด็จการ ขัดต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ทำให้จำกัดไม่ได้รับการบรรจุเข้ารับราชการ ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด โดยทุนของกระทรวงธรรมการ (กุหลาบ สายประดิษฐ์. 2545: 55)

(2) บรรดาผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เป็นผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา บรรณาธิการ หรือเจ้าของหนังสือพิมพ์อยู่แล้วในวันประกาศใช้ข้อบังคับนี้ ถ้าทางราชการทหารเห็นว่าเป็นการไม่สมควรแล้ว ผู้บัญชาการทหารสูงสุดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้สั่งการแทน จะสั่งถอนใบอนุญาตหรือสั่งงดการเป็นผู้พิมพ์โฆษณาบรรณาธิการ หรือเจ้าของหนังสือพิมพ์นั้นเสียโดยมีกำหนดเวลาหรือไม่ก็ได้ และจะสั่งเปลี่ยนแปลงคำสั่งภายหลังก็ได้

จากการประกาศกฎอัยการศึกดังกล่าวนี้เองจึงทำให้การดำเนินงานของหนังสือพิมพ์ถูกกดขี่มากขึ้น การขออนุญาตการนำเสนองานและตีพิมพ์ของหนังสือพิมพ์ ต้องขออนุญาตจากผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งก็คือจอมพล ป. พิบูลสงครามนั่นเอง นอกจากนี้เมื่อหลวงสารานุกรมประพันธ์ หัวหน้ากองหนังสือพิมพ์ กรมโฆษณาการ ได้เชิญชวนให้หนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ ลงคำขวัญเพื่อเชิดชูตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะ “ผู้นำ” ของประเทศ โดยให้พิมพ์ลงบนหน้าแรกของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับและทุกวัน การออกกฎต่างๆ ของรัฐบาลนี้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. 2520: 62-63)

ดังนั้นการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเอง บริหารประเทศด้วยความเข้มงวดและมีแนวโน้มที่จะรวบอำนาจไว้กับตนเองมากขึ้น จนทำให้คณะราษฎร ฝ่ายเสรีไทย ไม่พอใจอย่างยิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ได้ดำเนินการปกครองตามแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จึงได้ร่วมกันไม่รับร่างพระราชบัญญัติสร้างเมืองใหม่ที่เพชรบูรณ์ และจัดสร้างพุทธมณฑลที่สระบุรี ในที่สุดจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องพ้นจากตำแหน่งไปในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 นับเป็นการเสื่อมและสิ้นสุดของภาพลักษณ์นายทหาร-นักปฏิวัติ ส่วนภาพลักษณ์ผู้นำชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นได้ถูกประเมินใหม่ในช่วง พ.ศ. 2520

2. ภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในพ.ศ. 2487-2507

หลังจากจอมพล ป. พิบูลสงครามได้พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว กลุ่มสื่อมวลชนก็ยังผลิตภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการออกมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องกบฏ 18 ศพ (พ.ศ. 2482) โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2487-2490 ภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการได้ถูกผลิตอย่างต่อเนื่องโดยนักหนังสือพิมพ์ที่ได้พยายามแสดงให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ในช่วงจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีในระหว่าง พ.ศ. 2481-2484 สื่อมวลชนขาดเสรีภาพในการทำงานจากการประกาศพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 โดยนักหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น เช่น นายฉันทนา หรือ มาลัย ชูพินิจ ได้ผลิตงานเขียนที่เกี่ยวกับบทบาทการบริหารประเทศของจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ หนังสือ บันทึกจอมพล (2488) ซึ่งเป็นการเขียนเล่าเหตุการณ์ของมาลัยเอง และกล่าวถึงการล้มล้างจอมพล ป. พิบูลสงคราม หลังจากพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับประเด็นเหตุการณ์ในการดำรงตำแหน่งในสมัยที่ 1 ระหว่างพ.ศ. 2481-2487 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และความจำเป็นในการเข้าร่วมสงครามครั้งนี้ ตลอดจนการเผชิญข้อกล่าวหาคดีอาชญากรรมสงคราม

ก่อนที่จอมพล ป. พิบูลสงครามจะถูกจับในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2488 ในข้อหาอาชญากรรมสงครามนั้น ได้ให้สัมภาษณ์กับมาลัย เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2488 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้กล่าวถึงคดีอาชญากรรมสงครามไว้ว่า “...ผมยังไม่ทราบข้อหาเป็นทางการว่า โจทก์ในคดีอาชญากรรมเขาจะเอาผมแค่ไหน ฉะนั้นจึงยังตอบไม่ได้ แต่ถ้าผมต้องขึ้นศาลในฐานะอาชญากรรมสงคราม ผมจะว่าความของผมเอง จะไม่แต่งหรือคิดว่าจะแต่งทนายว่าต่างเลย ผมมีหลักฐานทุกอย่างที่จะแสดงความบริสุทธิ์ของผม เพื่อขอความเป็นธรรม ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผมได้ปฏิบัติหน้าที่และทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อชาติ เท่าที่ความรู้สึกลึกซึ้งของผมบังคับ ถ้าเกิดผลที่เกิดขึ้นจะไปทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนหรือความเสียหายแก่ชาติเราในทางหนึ่งทางใดนั้นไม่ใช่ความปรารถนาของผมและผมเสียใจ..” (นายฉันทนา. 2544: 20)

จอมพล ป. พิบูลสงครามได้กล่าวถึงคำครหาถึงความเป็นเผด็จการไว้ว่า “...เชื่อเถอะ ผมไม่ใช่ผู้เผด็จการ ผู้เผด็จการต้องใจเหี้ยมกว่านั้น ถ้าผมเป็นผู้เผด็จการ ผมจะสั่งยิงเป้าใครต่อใครที่ผมไม่ชอบชู้หน้าให้มันวอดวายไปทีเดียว...ผู้เผด็จการที่ไหนจะพยายามสร้างงานซึ่งเชิดชูประชาธิปไตยไว้มากมายเท่าผมอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยก็ผมถนนประชาธิปไตยสายยาวที่สุดในเมืองไทยก็ผม ต้นคิดให้วิทยุอาณัติวิทยุเป็นมาตรฐานไปก่อนเริ่มรายการอื่นทุกคืนก็ผมเหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ก็ผม...” (นายฉันทนา. 2544: 29-31)

นอกจากนี้งานเขียนเล่มสำคัญ คือ ยุคทมิฬ (2489) ของ พายัพ โรจนวิภาต หรือขุนโรจนวิชัย ซึ่งได้เปรียบเทียบจอมพล ป. พิบูลสงครามว่าเป็นนโปเลียนแห่งกองทัพไทย ที่อาศัยการเป็นทหารจนได้ก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำของประเทศ เมื่อคราวจอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือนายพันเอก หลวงพิบูลสงครามได้เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อพ.ศ. 2481 เอาไว้ว่า “นายทหารคนนั้น คือ หลวงพิบูลสงคราม! ม้ามืด ของคณะราษฎร! นะโปเลียน ของเมืองไทย นะโปเลียนผู้พร้อมที่จะลอกแบบของโปนาปาร์ตชาวเกาะคอสิการ์แห่งฝรั่งเศส นั่นคืออาศัยกำลังทหารเป็นบันไดไต่ขึ้นสู่บัลลังก์เอมเปอร์เรอร์!...” (พายัพ โรจนวิภาต. 2515: 9-10)

พายัพ โรจนวิภาต ยังได้กล่าวเปรียบเทียบการพิจารณาคดีกบฏ พ.ศ. 2481-2482 หรือกบฏ 18 ศพ ที่มีการพิจารณาคดีในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 1 ว่าเป็นยุคทมิฬ เพราะพิจารณาโดยไม่เป็นธรรม และได้มีการทนายทนายที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหา เอาไว้ว่า “...เจ้าคุณเทพหัสดิน¹ ก็มีพยานโจทก์ที่มีอาชีพแปลกประหลาดต่างๆ กัน เช่น เป็นแพทย์ฟันบ้าง หมอดูแลมือบ้าง คนขับรถสามล้อบ้าง คนขับรถยนต์รับจ้างบ้าง เมื่อเจ้าคุณเทพฯ ยืนขึ้นซักพยาน โจทก์ซึ่งอ้างว่าเคยไปบ้านของท่านนั้น ว่าบ้านของท่านเป็นไม้หรือตึก

¹เจ้าคุณเทพหัสดินหรือพลเอก พระยาเทพหัสดิน(ผาด เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เคยเป็นนักโทษประหารในคดีกบฏ 18 ศพ ต่อมาได้รับพระราชทานอภัยโทษ ในวันที่ 20 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2487 ต่อมาได้เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2491

พยานคนหนึ่งตอบว่าเป็นไม้ อีกคนหนึ่งตอบว่าเป็นตึก คนหนึ่งว่าบ้านทาสีเขียว อีกคนหนึ่งว่าทาสีขาว ในบ้านไม่มีสนามวงกลม พยานใจทักก็ทักทักว่ามี และพยานใจทักก็ทักทักว่ามี ผิด ไปชี้เอาพระสุพรรณชิตว่าเป็นเจ้าคุณเทพฯ” (พายัพ โรจนวิภาต. 2515: 80)

จากการตัวอย่างนักหนังสือพิมพ์ 2 คน คือ นายฉันทนา และพายัพ โรจนวิภาต ที่ได้ยกมาเป็นตัวแทนในการผลิตภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จากสื่อมวลชนนักหนังสือพิมพ์นั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการนำเสนอบทบาททางการเมืองในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีในช่วง พ.ศ. 2481-2487 ประเด็นที่ถูกเลือกมานำเสนอผ่านงานเขียนของทั้งนายฉันทนา และพายัพ โรจนวิภาต คือ การบริหารประเทศแบบเผด็จการ และเรื่องกบฏ 18 ศพ ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกนำมาใช้ในการผลิตภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการซึ่งทางจอมพล ป. พิบูลสงคราม และครอบครัวต่างก็ได้ปฏิเสธภาพลักษณ์นี้มาโดยตลอด

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังคงมีสถานะเป็นวีรบุรุษของฝ่ายทหารอยู่ ดังจะเห็นได้จากการถูกขอร้องให้เข้าร่วมคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ซึ่งทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในสมัยที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2491-2500

ในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 ของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ การบริหารประเทศกลับไม่ราบรื่นนัก เพราะต้องเผชิญกับกลุ่มบุคคลที่ไม่พอใจรัฐบาลของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 อยู่หลายครั้ง เช่น กบฏเสนาธิการ ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2491 กบฏวังหลวง ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 และกบฏแมนฮัตตันในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2494 เป็นต้น เหตุการณ์กบฏแมนฮัตตัน ยังทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตระหนักว่าตนเองไม่ได้มีความสำคัญต่อคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 เท่าใดนัก เพราะเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกจับเป็นตัวประกันอยู่บนเรือหลวงศรีอยุธยา แต่ทางคณะรัฐมนตรีที่เสียได้เลือกดำเนินการให้เครื่องบินทิ้งระเบิดใส่เรือหลวงศรีอยุธยาให้จมลง โดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศแต่อย่างใด

ภายหลังเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตันในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2494 คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้ทำการรัฐประหารตนเอง โดยยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 ซึ่งทำให้การบริหารงานของคณะรัฐประหารเป็นไปด้วยความยากลำบาก และนำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 กลับมาใช้อีกครั้ง เพราะเป็นรัฐธรรมนูญซึ่งให้อำนาจกับฝ่ายบริหารมากกว่าทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรีมีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารงานมากขึ้น และใน พ.ศ. 2495 ได้เกิดเหตุการณ์กบฏสันติภาพ ที่เกิดจากรวมกลุ่มนักหนังสือพิมพ์ส่วนหนึ่ง เป็นสมาชิกคณะกรรมการสันติภาพแห่งประเทศไทย ซึ่งก่อตั้งเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2494 โดยมีจุดประสงค์เพื่อต่อต้านสงครามใน

คาบสมุทรเกาหลี ต่อต้านรัฐบาลสหรัฐอเมริกาซึ่งสนับสนุนสงครามเกาหลี และเรียกร้องให้รัฐบาลไทยถอนตัวจากสงครามเกาหลี แต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเห็นว่ากลุ่มสี่อมวลชนเรียกร้องมากเกินไป

ในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495 กรมตำรวจได้ดำเนินจับกุมบุคคลกลุ่มหนึ่ง ภายใต้ข้อหา “สมคบคิดก่อการกบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร” หลังจากนั้น 3 วัน รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหนังสือพิมพ์กับ รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะได้มีการควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวด สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยช่วยเสริม “ภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการ” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดีในช่วงพ.ศ. 2498-2499 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามลบภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการของตนเอง ด้วยการเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ต่อมาใน พ.ศ. 2500 ได้มีการเลือกตั้ง ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นฝ่ายชนะ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับผลการเลือกตั้ง และเกิดการเดินขบวนต่อต้านรัฐบาลขึ้น พลโทสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ใช้ข้ออ้างว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับผลการเลือกตั้ง เข้ายึดอำนาจจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ ณ ประเทศญี่ปุ่นแล้ว รัฐบาลชุดใหม่ ยังมีความเคลือบแคลงใจว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะกลับเข้ามาสู่วงการเมืองอีกครั้ง ดังเช่นเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2490 ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกเชิญโดยคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ส่งผลให้ในระยะ พ.ศ. 2500-2507 จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลายเป็นบุคคลที่ทั้งรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร¹ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์² ไม่ไว้วางใจ จนกระทั่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อพ.ศ. 2507

ด้านสี่อมวลชนเองได้ผลิตภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการออกอย่างต่อเนื่อง และวาทกรรมชุดนี้ได้ส่งอิทธิพลต่อแนวความคิดของสี่อมวลชน และนักวิชาการในช่วงพ.ศ. 2507-2540 ด้วย

3. ภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในพ.ศ. 2507-2540

ภายหลังการอสัญกรรมของจอมพล ป. พิบูลสงครามใน พ.ศ. 2507 บรรดาสี่อมวลชน และบุคคลร่วมสมัยกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ทำการผลิตภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการออกอย่างต่อเนื่อง เช่นงานเขียนของปลาทอง (นามแฝง) หรือ ประจวบ ทองอุไร ได้นำเสนอภาพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนักการเมืองที่เป็นเผด็จการ และต้องการรักษาอำนาจของตนในทุกวิถีทาง ที่ปรากฏในงานเขียนเรื่อง พรรคการเมืองไทย ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2507

¹ จอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่ง 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2501 - ตุลาคม พ.ศ. 2501 และ ครั้งที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2506 -14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

² จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่าง พ.ศ. 2502 - 2506

ดังนี้ “...เพราะจอมพลแปลกนั้นเป็นผู้ที่เคยมีประวัติในทางระบอบเผด็จการมาแล้วและการที่จอมพลแปลกได้ย้อนกลับมาใช้อำนาจในการบริหารประเทศครั้งใหม่ แม้จะอ้างว่าต้องการปกครองบ้านเมืองด้วยระบอบประชาธิปไตย แต่วิธีการที่จอมพลแปลกนำมาใช้ก็ยังคงเป็นไปในทางที่ประสงค์จะมีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองให้มากที่สุดและนานที่สุด โดยการให้อามิสสินจ้างและผลประโยชน์ต่างๆเป็นการตอบแทน...” (ปลาทอง. 2508: 249-250)

ยิ่งไปกว่านั้นการที่นักเขียนสารคดีการเมืองหันมาทบทวนเหตุการณ์ที่คลุมเครือใน ยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามเรื่องอำนาจอีกครั้ง ก็นับว่าเป็นการผลิตภาพลักษณะเผด็จการอย่างต่อเนื่อง เช่น ในหนังสือยิงเป้า 18 กบฏ (2517) ของเกรียงศักดิ์ พิทยานะ ตีพิมพ์ในช่วงหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งทำให้แผงหนังสือทุกแผงนั้นแน่นไปด้วยหนังสือวิชาการ สารคดี และ นวนิยายการเมืองเป็นจำนวนมาก ก็ยังได้มอบบทผู้นำเผด็จการให้แก่จอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังที่ปรากฏในคำนำของทางสำนักพิมพ์ ที่ว่า “ยิงเป้า กบฏ 18 ศพ” เป็นเหตุการณ์ทางการเมือง ขณะที่เผด็จการกำลังก้าวเข้ามาสู่การเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดเหนือแผ่นดินไทยเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2482 หลังจากที่ได้เกิดปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ.2475 แล้วประมาณ 6 ปี

ที่ว่าอำนาจเผด็จการได้ก้าวเข้ามาสู่การเป็นผู้มีอำนาจปกครองเหนือแผ่นดินไทยนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้นำไทยยุคนั้นได้ใช้อำนาจไม่เป็นธรรมในการจับกุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล ทั้งเมื่อจับกุมผู้ต้องหาแล้ว ก็ทำได้ทำการสอบสวนเยี่ยงการสอบสวนในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยไม่ กลับใช้อำนาจตั้งศาลพิเศษ เมื่อพิจารณาโทษ ซึ่งเป็นการตัดสินที่ไม่มีอุทธรณ์ ฎีกา เยี่ยงการพิจารณาคดีทั้งหลาย อันเป็นการแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า รัฐบาลได้ทำการเผด็จการลิดรอนอำนาจ เสรีภาพของปวงชน เป็นผลให้นักโทษการเมืองต้องถูกยิงเป้าถึง 18 คน” (เกรียงศักดิ์ พิทยานะ. 2517: 8)

ในขณะที่เดียวกันด้านครอบครัวพิบูลสงครามเอง โดยพลตรีอนันต์ พิบูลสงคราม บุตรชายคนโต ของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามแก้ไขภาพลักษณ์เผด็จการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยการเขียนหนังสือชุดจอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นเมื่อพ.ศ. 2518 ซึ่งหนังสือชุดนี้ได้นำเสนอจอมพล ป. พิบูลสงครามจากมุมมองของบุคคลในครอบครัว จุดประสงค์ในการเขียนหนังสือชุดนี้น่าจะต้องการชี้แจงความเข้าใจผิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับจอมพล ป. พิบูลสงครามในระยะเวลาที่มีอำนาจทางการเมือง ดังที่พลตรีอนันต์ได้ชี้แจงไว้ดังนี้ “...ฉะนั้น การเขียนของข้าพเจ้าผู้ซึ่งเป็นลูกชายคนที่ 1 ของท่าน ก็คงจะมีแนวคิดเขียนผิดแผกแตกต่างไปจากการเขียนของผู้อื่น อย่างไม่รู้ดี ข้าพเจ้าอยากจะทำด้วยความจริงใจว่า จะเขียนโดยเป็นกลางที่สุด เขียนไม่ให้ขาด ไม่ให้เกิน แต่ข้าพเจ้าไม่อยู่ในฐานะที่จะกล่าวเช่นนั้นได้ จึงขอยืนยันแต่เพียงว่าแม้ข้อเขียนของข้าพเจ้าจะพาดพิงไปถึงผู้ใดโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้วข้าพเจ้าก็จะเขียนโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ข้าพเจ้าได้ประสบมาด้วยตนเอง มิฉะนั้นก็จะอาศัยหลักฐานอื่นที่เชื่อถือได้โดยปราศจากข้อสงสัย...” (อนันต์ พิบูลสงคราม. 2540: 8-9)

นอกจากนี้ความพยายามที่พลตรีอนันต์ได้พยายามจะแก้ข้อกล่าวหาต่างๆ ที่มีต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามก็น่าจะเป็นอีกจุดประสงค์ให้มีหนังสือชุดนี้ขึ้นมา ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าขอตั้งความหวังไว้ในตอนนี้ว่าสำหรับคนไทยรุ่นใหม่บางคนซึ่งในระยะเวลาสงครามยังมีอายุน้อยหรือบางคนก็ยังไม่เกิดนั้น บันทึกของจอมพล ป. พิบูลสงครามต่อไปนี้คงจะเป็นประโยชน์บ้างไม่มากนักน้อยในอันที่จะช่วยลบความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน...เพราะส่อแว่วว่ามีผู้ต้องการให้ร้ายป้ายสีสร้างความเสียหายแก่จอมพล ป. พิบูลสงครามเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงว่าการกระทำชั่วเหล่านั้นจะก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงแก่ชื่อเสียงและอนาคตของประเทศชาติอย่างไรหรือไม่” (อนันต์ พิบูลสงคราม. 2540: 235)

หนังสือชุดจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ก็ทำให้ผู้ที่ได้อ่านพิจารณาจอมพล ป. พิบูลสงครามจากอีกด้านหนึ่ง แทนที่จะเป็นจากฝ่ายสื่อมวลชน หรือนักวิชาการเพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่สนใจหรือทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ว่าในช่วงที่หนังสือชุดนี้ตีพิมพ์ครั้งแรก หรือในอนาคตก็ตามก็อย่างไรก็ตามยังคงปรากฏการผลิตภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการจากกลุ่มสื่อมวลชนออกมาอย่างต่อเนื่องดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ต่อมาในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ประชาชนและนักศึกษาได้ร่วมกันต่อต้านและโค่นล้มระบบเผด็จการทหาร ที่อยู่ในอำนาจมานานถึง 16 ปี หลังจากที่ยอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ด้รับรัฐประหารจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในพ.ศ. 2500 และจอมพลสฤษดิ์ ด้บริหารประเทศต่อมาจนถึงแก่อสัญกรรมในพ.ศ. 2506 ต่อมาจอมพลถนอม กิตติขจรได้เป็นนายกรัฐมนตรี จนถึงพ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ขึ้น

ผลจากเหตุการณ์ทั้งสองนี้ โดยเฉพาะเหตุการณ์ 14 ตุลาคม นั้นได้ทำให้แวดวงวิชาการทางประวัติศาสตร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวการศึกษาประวัติศาสตร์หลายด้านด้วยกัน ดังที่ธงชัย วินิจจะกุล นักวิชาการ ได้อธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนี้ไว้ว่า “...การปฏิวัติ 14 ตุลาคม มีส่วนทำให้เกิดประวัติศาสตร์ใหม่หลายด้านด้วยกัน ประการแรก เป็นการจับเอาโครงสร้างอำนาจทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งความรู้ทางประวัติศาสตร์มาชำแหละ และเปิดโอกาสให้มีทางเลือกใหม่ๆ ซึ่งบางส่วนของทางเลือกใหม่นี้ได้ก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม แล้ว แต่เพิ่งจะปรากฏชัดเจนภายในบริบทหลัง 14 ตุลาคม ประการที่ 2 การปฏิวัติ 14 ตุลาคม ได้ลั่นคannon โครงสร้างของความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคมไทย มวลชน ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นกลาง นักศึกษา กรรมกร หรือ

ชาวนาที่ถูกจัดตั้ง ได้กลายเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่มีพลัง ทหารมีอำนาจลดลงโดยเปรียบเทียบในขณะที่สถาบันกษัตริย์เข้มแข็งขึ้นมาก ประวัติศาสตร์ใหม่สะท้อนความสัมพันธ์ทางอำนาจใหม่ของตัวแทนทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ ประการที่ 3 การปฏิวัติ 14 ตุลาคมในตัวของมันเอง เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมอย่างขนานใหญ่ ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 (ราวพ.ศ. 2493-ผู้เขียน) ประวัติศาสตร์ใหม่ได้เกิดขึ้นมาจากรัฐและสังคมไทยใหม่นี้ และจะต้องเผชิญหน้ากับ สิ่งนี้ต่อไป...” (ธงชัย วินิจจะกุล. 2543: 20)

ผลการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ส่งผลต่อเนื่องมาจนถึงช่วง พ.ศ. 2520 ทำให้มีความพยายามที่จะตีความการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 รวมถึงเหตุการณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย (ธงชัย วินิจจะกุล. 2543: 39) การทบทวนและพิจารณาจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในแง่มุมใหม่จึงเป็นผลจากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้มีการทบทวนและพิจารณาจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในแง่มุมใหม่ที่เกิดขึ้น คือ การผลิตซ้ำ “ภาพลักษณ์ผู้นำชาตินิยม” อีกครั้ง และการพิจารณาจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะมนุษย์ปุถุชน ที่มีทั้งถูกและผิดในบุคคลคนเดียว ด้วยการดูบริบทของช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

อย่างไรก็ตาม “ภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการ” ของจอมพล ป. พิบูลสงครามยังคงดำเนินอยู่ และได้รับการผลิตซ้ำจากนักเขียนสารคดีการเมืองรุ่นใหม่ในช่วงทศวรรษที่ 2520 - 2540 ต่อมาใน พ.ศ. 2536 กลุ่มนักวิชาการโดยชาวนววิทย์ เกษตรศิริ เป็นแกนนำ ได้จัดการสัมมนา เรื่อง “จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองสมัยใหม่ขึ้น” การจัดสัมมนาครั้งนี้เน้นว่ามีความสำคัญในการช่วยอธิบาย “จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะปุถุชน” ที่มีการกระทำทั้งด้านดีและร้ายควบคู่กันไป ซึ่งการดำเนินของแนวคิดดังกล่าวยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2553) ควบคู่ไปกับการผลิต “ภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการ”

สำหรับภาพลักษณ์ผู้นำเผด็จการของจอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้รับการผลิตอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งของสื่อมวลชนที่สามารถผลิตภาพลักษณ์ชุดนี้ให้คงอยู่ในความทรงจำของคนส่วนใหญ่ในสังคม แม้ว่าจะมีความพยายามในการนำเสนอภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามในมุมมองอื่นๆ จากฝ่ายนักวิชาการก็ตาม

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. การวิจัยศึกษาเรื่องภาพลักษณ์จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระหว่าง พ.ศ.2476-2540 นั้น ทำให้เกิดมุมมองใหม่ๆ ที่มีต่อประวัติจอมพล ป. พิบูลสงครามมากขึ้น เช่นภาพลักษณ์ผู้นำชาตินิยม ผู้นำนายทหาร-นักปฏิวัติ และผู้นำเผด็จการ ด้วยเพราะการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น มีทั้งการนำเสนอในทั้งด้านดี และด้านลบควบคู่กันมาเสมอ ขึ้นอยู่กับปัจจัยในแต่ละช่วงเวลา ทั้งเหตุการณ์ทางการเมือง และกระแสสังคม รวมทั้งบทบาทของนักหนังสือ ดังที่ปรากฏในผลการศึกษาว่าแต่ละช่วงเวลานั้น ภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นเช่นไร

2. ทำให้มีการศึกษาเรื่อง “ภาพลักษณ์” ของบุคคลในทางประวัติศาสตร์การเมืองมากขึ้น เพราะการวิจัยนี้ได้เน้นที่ตัวบุคคลที่ทำการศึกษเป็นหลักกว่า ได้รับการถ่ายทอด หรือนำเสนอจากสังคมและสื่อมวลชนอย่างไรบ้าง สิ่งนี้ได้กลายเป็นเครื่องสะท้อนแนวคิดทางการเมืองของแต่ละช่วงเวลาที่ทำการศึกษาได้อีกทางหนึ่งด้วย

บรรณานุกรม

- กรมสรรพสามิต. (2483). **รัฐนิยมและการอบรมจรรยา มารยาท**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- กรมศิลปากร. (2500). **ผลงานของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่างพ.ศ. 2491-2499**. พระนคร: ศิวพร.
- กอบแก้ว สุวรรณทัตเพียร. (2532). **นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพิบูลสงคราม พ.ศ. 2481- 2487**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกรียงศักดิ์ พิศนาคะ. (2517). **ยิงเป้า 18 กบฏ**. กรุงเทพฯ: ศิริสาส์น.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ; อ่างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์; และ วิภัลย์ พงศ์พินิตานนท์. (2540). **บันทึกการสัมมนาจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองไทยสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2549). **ประวัติการเมืองไทย 2475-2500**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ปรีดาร์ตน์ พัฒนพีชัย. (2544). **นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง**. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2538). **ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปลาทอง. (2508). **พรรคการเมืองไทย**. พระนคร: ก้าวหน้า.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2521). **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- ทรงสุรเดช, พระยา. (2514). **บันทึก พ.อ.พระยาทรงสุรเดช เมื่อวันที่ปฏิวัติ 24 มิถุนายน 247** พระนคร: อักษรไทย.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2526). **การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ**. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์; และ ประกายทองสิริสุข, หม่อมราชวงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไทยน้อย; และ กมล จันทรสร. (2500). **วอเตอรืรัฐของจอมพลแปลก**. พระนคร : แพร์พิทยา.

- ธงชัย วินิจจะกุล. (2543) การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของอดีต: ประวัติศาสตร์ใหม่ในประเทศไทยหลัง 14 ตุลาคม. ใน **สถานภาพไทยศึกษา: การสำรวจเชิงวิพากษ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. (2535). 1 ปีหลังการปฏิวัติ 2475. **รัฐศาสตร์สาร**. 17: 21-22.
- _____. (2543). **2475 และ 1 ปีหลังการปฏิวัติ**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: มุขนิธิ
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. (2520). **บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- พ่ายพ์ โรจนวิภาต. (2515). **ยุคทมิฬ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สมุทรปราการ: สอเสถบุตร.
- พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 พุทธศักราช 2485. (2485). **ราชกิจจานุเบกษา**. 59 :
916-918.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2534). **แผนชิงชาติไทย**. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์.
- อนันต์ พิบูลสงคราม. (2540). **จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ตระกูลพิบูลสงคราม.
- อนันต์ พิบูลสงคราม. (2540). **จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ตระกูลพิบูลสงคราม.
- อานนท์ อาภาภิรม. (2545). **รัฐศาสตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.